

Зварич Р.Є.,
кандидат економічних наук, доцент,
докторант кафедри міжнародної економіки,
Тернопільський національний економічний університет

АСИМЕТРИЯ РАЗВИТКУ ГЛОБАЛЬНОЙ ЭКОНОМИКИ

Зварич Р.Є. Асиметрія розвитку глобальної економіки. У статті визначено еволюцію міжнародного економічного порядку, а також проаналізовано розподіл населення і доходів у світовій економіці протягом останньої тисячі років. Обґрунтовано першопричини та закономірності поділу світу на промислово розвинені країни та країни, що розвиваються. Встановлено причини деіндустріалізації та уповільненого розвитку й акселератори індустріалізації. Встановлено переломні точки розбалансування світової економіки та регіональний розподіл економічних диспропорцій. Проаналізовано рівень відносної та абсолютної бідності у світі і географічний розподіл її межі.

Ключові слова: економічна асиметрія, країни що розвиваються, межа бідності, міжнародний економічний порядок, промислова революція, розподіл доходів.

Зварыч Р.Е. Асимметрия развития глобальной экономики. В статье определена эволюция международного экономического порядка, а также проанализировано распределение населения и доходов в мировой экономике в течение последней тысячи лет. Обоснованы первопричины и закономерности разделения мира на промышленно развитые и развивающиеся страны. Установлены причины деиндустриализации и замедленного развития, а также акселераторы индустриализации. Установлены переломные точки разбалансирования мировой экономики и региональное распределение экономических диспропорций. Проанализирован уровень относительной и абсолютной бедности в мире и географическое распределение ее черты.

Ключевые слова: экономическая асимметрия, развивающиеся страны, черта бедности, международный экономический порядок, промышленная революция, распределение доходов.

Zvarych R.Ye. Asymmetric development of the global economy. The article defines the evolution of the international economic order and analyzes the distribution of population and incomes in the world economy over the last thousand years. It is substantiated the root causes and regularities of world division into industrialized and developing countries. It is found the causes of deindustrialization, the causes of slow development and the accelerators of industrialization. It is found the tipping points of world economy rebalancing and the regional distribution of economic imbalances. It is analyzed the level of relative poverty and absolute poverty in the world and the geographical distribution of poverty line.

Key words: developing countries, economic asymmetry, income distribution, industrial revolution, international economic order, poverty line.

Постановка проблеми. Асиметрія рівнів добробуту багатих і бідних країн призводить до витіснення останніх на узбіччя світового господарства та зuboжіння населення. Глобалізація, що розгортається сьогодні, не тільки не вирішила, але й навіть загострила проблеми, що заважають справжній інтеграції цих країн у систему світогосподарських зв'язків та вирішенню ними проблеми бідності та відсталості. Дослідження асиметрії розвитку глобальної економіки дасть змогу спрогнозувати напрями подальшого формування міжнародного економічного порядку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретико-методологічні аспекти формування дисбалансів економічного розвитку глобальної економіки є об'єктом дослідження таких вчених, як П. Байрох, П. Баран, Д. Вільямсон, К. Гріффін, В. Льюїс, Д. Найяр, К. О'Рурк, Д. Родрік, Р. Фіндлі, А. Френк, К. Фуртадо, Е. Хобсбаум. Але поза їхньою увагою залишилося питання комплексної оцінки асиметрії розвитку глобальної економіки.

Формулювання цілей статті. Метою статті є дослідження еволюції, напрямів, першопричин та закономірностей асиметрії розвитку глобальної економіки,

встановлення переломних точок її розбалансування та регіонального розподілу її диспропорцій.

Виклад основного матеріалу. Поділ світу на промислово розвинені країни та країни, що розвиваються, є відносно сучасним класифікатором. З точки зору історичної перспективи існує відмінність між періодом до ХІХ ст. (географічним розподілом світу) та періодом після ХІХ ст. (економічним розподілом світу). В табл. 1 наведено регіональний розподіл населення та розподіл доходів у світовій економіці в період 1000–1700 рр. Так, наприкінці першого тисячоліття Азія, Африка та Латинська Америка разом склали 82% світового населення та 83% світових доходів [1]. Домінування цих трьох континентів мало місце і раніше, адже дві тисячі років тому, в 1 р. н. е., вони становили 84% як населення, так і доходів світу. Проте досить великого значення вони набули в другому тисячолітті. Так, в 1500 р. вони становили близько 75% світового населення та доходів, а через два століття, в 1700 р., – 75% населення та 66% доходів. Їх домінування було пов'язане з двома країнами, адже з 1000 р. до 1700 р. Китай та Індія разом склали 50% населення та доходів світу [1; 2].

Таблиця 1

Розподіл населення та доходів у світовій економіці, 1000–1700 рр.

Групи країн	Населення світу, %				Світовий ВВП, %			
	1000 р.	1500 р.	1600 р.	1700 р.	1000 р.	1500 р.	1600 р.	1700 р.
Група 1								
<i>Азія</i>	65,6	61,2	64,7	62,1	67,6	61,9	62,5	57,7
<i>Африка</i>	12,1	10,6	9,9	10,1	11,7	7,8	7,1	6,9
<i>Латинська Америка</i>	4,3	4,0	1,7	2,0	3,9	2,9	1,1	1,7
Група разом	82,0	75,8	76,3	74,2	83,3	72,5	70,7	66,3
Група 2								
<i>Західна Європа</i>	9,5	13,1	13,3	13,5	8,7	17,8	19,8	21,9
<i>Західні Відгалуження</i>	0,7	0,6	0,4	0,3	0,7	0,5	0,3	0,2
<i>Східна Європа</i>	2,4	3,1	3,0	3,1	2,2	2,7	2,8	3,1
<i>Колишні СРСР</i>	2,6	3,9	3,7	4,4	2,4	3,4	3,5	4,4
<i>Японія</i>	2,8	3,5	3,3	4,5	2,7	3,1	2,9	4,1
Група разом	18,0	24,2	23,7	25,8	16,7	27,5	29,3	33,7
Разом	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Джерело: побудовано за даними джерел [1; 2]

Західна Європа, Східна Європа, Північна Америка, Океанія та Японія сукупно займали у світовій економіці досить незначну частку. Проте частка їх населення у світі зростає з менш ніж 1/5 в 1000 р. до майже 1/4 в 1700 р., а їх частка у світовому доході зростає з 1/6 до 1/3 [1]. Друга половина другого тисячоліття стала початком змін, частково пов'язаних з першим етапом європейської колоніальної експансії кінця XV ст. в Карибському басейні та Америці. Розпочали це Португалія та Іспанія, згодом продовжили Англія та Франція. Работоргівля з Африки, пошук золота та срібла в Новому світі, колонізація Америки та зростання азійської транзитної торгівлі були частиною процесу, який розпочав іншу фазу світової економіки з початку XVI ст. до кінця XVIII ст. Це був вік меркантилізму в Європі та зростання частки Західної Європи у світових доходах. Цей період також став свідченням розподілу праці між первинними виробниками та мануфактурами, але організація виробництва була фактично докапіталістичною. Початок промислової революції наприкінці цієї епохи забезпечив структурні перетворення у світовій економіці [1; 3].

XIX ст. стало еволюцією міжнародного економічного порядку, що привело до глибоких змін у балансі економічної та політичної влади. Розподіл світу на багаті промислово розвинені країни та бідні країни, що розвиваються, був результатом трьох подій. Перша – промислова революція у Великобританії наприкінці XVIII ст., що поширилася на Західну Європу в першій половині XIX ст. Друга – виникнення нової, дещо іншої форми колоніалізму на початку 1800-х рр., що завершилася появою імперіалізму, який набрав обертів впродовж XIX ст. Третя – революція у транспорті та комунікації всередині XIX ст., зокрема поява залізниці, пароплавства та телеграфу. Ці три події перетиналися та частково збігалися в часі, трансформували світову економіку. Вони створили закономірності спеціалізації у виробництві, пов'язані з поділом праці через торгівлю, посилену політикою імперіалізму. Водночас цей результат має інші не менш реалістичні пояснення. В. Льюїс у 1977 р. підкреслив вагу економічних факторів та зауважив, що Промислова революція залежала від попередньої чи одночасної сільськогосподарської революції

[4]. П. Баран у 1957 р. зацентрував увагу на політичних чинниках, аргументуючи тим, що імперські режими забороняли розвиток індустріалізації у своїх колоніях [5]. К. Гріффін ц 1969 р., К. Фуртадо в 1970 р. та А. Френк ц 1971 р. виділили сукупність економічних та політичних факторів та довели, що економіка колоніалізму та політика імперіалізму разом створили цей міжнародний економічний порядок [6; 7; 8].

Результат був однозначним, світова економіка була поділена на країни (здебільшого з помірним кліматом), що індустріалізувались та експортували промислові товари, а також на країни (переважно з тропічним кліматом), що не індустріалізувались та продовжували експортувати сировинні товари. В. Льюїс помітив, що країни Азії, Африки та Латинської Америки повільно, але впевнено стали залежними від індустріалізованих країн Західної Європи, проте не ринково чи фінансово, а як від чинника зростання. Висока продуктивність в аграрному секторі разом з технологічною революцією в промисловому секторі дали змогу північно-західній Європі швидко розвиватись. На відміну від них, Азія, Африка та Латинська Америка, що мали величезні сільськогосподарські сектори з низькою продуктивністю, спеціалізувались на експорті сировинних товарів на несприятливих умовах торгівлі. Економічні відносини між двома групами країн були посилені політичним домінуванням Європи. На думку П. Барана, К. Гріффіна, К. Фуртадо та А. Франка, це спричинило деіндустріалізацію та уповільнений розвиток тієї частини світу, що розвивалася, так само, як це привело до більшої індустріалізації та розвитку тієї частини світу, що вже була індустріальною [5; 6; 7; 8]. Обидва результати стали невід'ємною частиною еволюції капіталізму у світовій економіці.

Загалом дещо важко знайти переломний момент щодо поділу світової економіки. Цей процес розпочався приблизно в 1820 р., став помітним у 1870 р. і тривав до 1950 р. Аналізуючи табл. 2, можемо зробити висновок, що в період 1820–1950 рр. частка країн, що розвивалися, у світовій економіці зменшилася з 75% до 67%, як і частка у світових доходах зменшилася з 63% до 27%. Частка населення промислово розвинених країн зростає з 25% до 33%, а частка їх доходів майже подвоїлася з 37% до 73% [1; 2].

Розподіл населення та доходів у світовій економіці, 1820–2001 рр.

Групи країн	Населення світу, %						Світовий ВВП, %					
	1820 р.	1870 р.	1913 р.	1950 р.	1973 р.	2001 р.	1820 р.	1870 р.	1913 р.	1950 р.	1973 р.	2001 р.
Африка	7,1	7,1	7,0	9,0	10,0	13,4	4,5	4,1	2,9	3,8	3,4	3,3
Азія	65,2	57,5	51,7	51,4	54,6	57,4	56,4	36,1	22,3	15,4	16,4	30,9
Латинська Америка	2,1	3,2	4,5	6,6	7,9	8,6	2,2	2,5	4,4	7,8	8,7	8,3
Країни, що розвиваються	74,4	67,8	63,2	67,0	72,5	79,4	63,1	42,7	29,6	27,0	28,5	42,5
Індустріальні країни	25,6	32,2	36,8	33,0	27,5	20,6	36,9	57,3	70,4	73,0	71,5	57,5

Джерело: побудовано за даними джерел [1; 2]

Дивергенція за ВВП на душу населення між промислово розвиненими країнами та країнами, що розвиваються

Країни	Коефіцієнт ВВП на душу населення					
	1820 р.	1870 р.	1913 р.	1950 р.	1973 р.	2001 р.
Західна Європа (Західні Відгалуження)	100	100	100	100	100	100
Східна Європа	57,6	45,7	42,5	33,5	37,3	26,4
Латинська Америка	57,5	33,2	37,1	39,8	33,7	25,5
Африка	34,9	24,4	16,0	14,2	10,5	6,5
Азія	48,0	26,8	16,5	10,1	9,2	14,3
Японія	55,6	36,0	34,8	30,5	85,5	90,6
Китай	49,9	25,8	13,8	7,0	6,3	15,7
Індія	44,3	26,0	16,9	9,8	6,4	8,6

Джерело: побудовано за даними джерел [1; 2]

Ця трансформація могла тривати 130 років, але новий міжнародний економічний порядок був чітко сформований наприкінці 50-х рр. ХХ ст. До 1870 р. частка країн, що розвиваються, у світі зменшилася до 2/3, а частка промислово розвинених країн зросла до 1/3. Частка перших у світових доходах знизилася до 43%, тоді як частка останніх зросла до 57%. Тобто можна вважати, що 1870 р. був переломним для світової економіки: баланс сил змістився, а розподіл праці змінився. Розрив між промислово розвиненими країнами та країнами, що розвиваються, почав зростати. В період між 1820 і 1950 рр. відбулося різке збільшення асиметрії між групами країн за населенням та доходами. Проте неправильно було б вважати, що країни, що розвивалися, мали значні регіональні відмінності. Зростання диспропорцій між населенням світу та часткою доходів було особливо виражено в Азії. Так, в період 1820–1950 рр. частка населення зменшилася з 65% до 51%, а частка доходів зменшилася з 56% до 15%. Для Африки частка населення та частка доходів були відносно стабільними, хоча остання була постійно нижчою. Для Латинської Америки зміни були симетричними і зростали протягом часу. Так, в 1950 р. частка доходів Латинської Америки перевищила частку її населення [9].

Латинська Америка була винятком серед країн, що розвиваються. Протягом ХІХ ст., коли країни Азії та Африки почали колонізацію, країни Латинської Америки почали отримувати незалежність. Цей процес розпочався у 1810 р., але був консолідований лише в 1820-х рр. Через це, можливо, спостерігалось незначне зростання частки світового ВВП в Латинській Аме-

риці між 1820 та 1870 рр. Наступний період став свідченням зростання регіону, оскільки його частка ВВП збільшилася більш ніж втричі з 2,5% у 1870 р. до 7,8% в 1950 р. На відміну від економічного спаду в Азії, що розпочався в 1820 р., частка ВВП скоротилася більш ніж наполовину з 36,1% в 1870 р. до 15,4% в 1950 р. [7].

Через зміни в частці населення та в частці доходів, що відбулись у світовій економіці, відмінність в доходах на душу населення між країнами, що розвивались та промислово розвиненими країнами швидко зросла (табл. 3). В період 1820–1950 рр. ВВП на душу населення в Латинській Америці, як і в Західній Європі, Північній Америці та Океанії, знизився з 3/5 до 2/5, в Африці – з 1/3 до 1/7, а в Азії – з 1/2 до 1/10. Дивергенція була помірною в Латинській Америці, щільною в Азії та посередньою в Африці. Така тенденція не обмежувалася лише країнами, що розвиваються, а поширювалася на Східну Європу та Японію. Як наслідок, за 130 років Західна Європа та Північна Америка дещо відірвалися від решти світу [1; 8].

Зрештою, еволюція світової економіки цієї епохи була сформована двома комплексами чинників. Перший комплекс охопив 1820–1870 рр., сукупно його виокремили В. Льюїс у 1978 р., П. Байрох у 1993 р., Р. Фіндлі та К. О'Рурке в 2007 р., і він включав промислову революцію, появу колоніалізму та революцію в транспорті і комунікаціях [4; 10; 11]. Другий комплекс охопив 1870–1914 рр., сукупно його виокремили Е. Хобсбаум у 1987 р., Д. Родрік у 1997 р., Д. Вільямсон у 2002 р. та Д. Найяр у 2006 р., і він включав політику імперіалізму та економіку глобалізації, що створила переможців та переможених [9; 12; 13; 14]. На думку

П. Байроха, вплив цих чинників зменшився в період між двома світовими війнами та Великою депресією з 1914 р. по 1950 рр., але внутрішня логіка та суттєві ознаки промислового капіталізму вказували на те, що нерівномірний розвиток нерівних партнерів зберігається [10].

Аналізуючи сучасний розвиток людства, зауважимо, що воно ніколи не розвивалося настільки стрімкими темпами, як протягом останніх 17 років. Світова економіка розвивалася швидкими темпами завдяки стабільним цінам на товари і покращеній макроекономічній політиці. Найбільш значним прогресом є істотне скорочення частки населення світу, що живе в умовах крайньої бідності. Рівень бідності скорочувався і раніше, однак найбільш швидко зниження спостерігалось в період з 2000 по 2010 рр. (рис. 1). Варто відзначити значне зниження рівня бідності в Східній і Південній Азії, де швидкі темпи економічного зростання Китаю та Індії дали змогу мільйонам людей вирватись за межу бідності. Із зменшенням кількості людей, що жили в умовах бідності, також суттєво зменшився середній рівень доходів за межею бідності (з 13,2% у 1990 р. до 3,7% у 2012 р.) [15; 16].

Згідно з оцінками Міжнародного банку реконструкції та розвитку та Світового банку показника межі бідності¹ кількість населення, що живе сьогодні в умовах крайньої бідності, становить 702 млн. осіб, або 9,6% від загальної кількості населення планети (рис. 1) [15]. Дані демонструють прогрес у зниженні рівня бідності за останні п'ятнадцять років. Порівняння даних дає змогу виявити незначне зниження кількості бідного населення в країнах Африки на південь від Сахари. Ця тенденція може привести до скорочення не тільки частки бідного населення в загальній кількості населення планети, але й їх абсолютного значення.

Згідно з прогнозами Світового банку рівень бідності у 2018 р. може становити менше 700 млн. осіб, або 9,5% від загальної кількості населення планети. Частка населення, що живе в умовах крайньої бідності, вперше в історії скоротилась до рівня нижче 10%. Тобто за п'ять років показник зменшився на 200 млн. осіб, 80 млн. з яких припадають на Південну Азію, 65 млн. – на Східну Азію і Тихоокеанський регіон, а 40 млн. – на країни Африки на південь від Сахари [15; 16].

Якщо говорити про більш широкі категорії населення, то за останні п'ятнадцять років в багатьох країнах світу серед найбідніших 40% населення спостерігалось нерівномірне збільшення рівня доходів. Так, в період 2007–2012 рр., згідно з національними статистичними даними, у 65 з 94 країн світу рівень доходів найбідніших 40% населення підвищився. Причому в 47 країнах рівень доходів найбідніших 40% населення зростав швидше, ніж рівень доходів звичайного населення (рис. 2). Показник цього зростання варіювався від 0,2% до 3%, що свідчить про конвергенцію

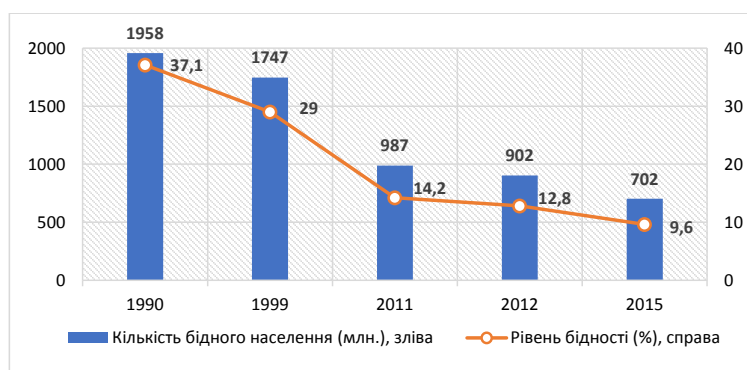

Рис. 1. Рівень відносної та абсолютної бідності у світі

Джерело: побудовано за даними джерела [15]

на користь бідних верств населення. Загальне процвітання більшою мірою досягнуте в країнах із середнім рівнем доходів (85% країн з вибірки отримали зростання рівня доходів серед найбідніших 40% населення) [16; 17]. Серед регіонів, що розвиваються, найбільший успіх отримали країни Латинської Америки та Карибського басейну.

Наявні дані дають змогу припустити, що різниця в темпах зростання рівня доходів у найбідніших 40% населення пояснюється зростанням середнього рівня доходів всього населення. Так, впродовж останніх десятиліть зростання середнього рівня доходів всього населення і рівня доходів найбідніших 40% населення відбувається симетрично. Дані за минулі роки по країнах з високим рівнем доходів і країнах, що розвиваються, показують, що зростання середнього рівня доходів є основною причиною міждержавних і тимчасових коливань темпів зростання рівня доходів у найбідніших 40% населення. Однак це не єдине пояснення; значна зміна частки доходів найбідніших 40% населення відбулась у період з 2000 по 2010 рр., коли рівень їх доходів збільшувався особливо швидко. Також виявилось, що в разі країн з низьким рівнем доходів і з нижніми децилами розподілу доходів будь-якої країни показник зростання середнього доходу має меншу аргументаційну силу. Очевидно, що тісна взаємодія промислово розвинених країн та країн, що розвиваються, дала змогу сформувати цілий комплекс більш широких цілей та вибудувати численні партнерські відносини, спрямовані на досягнення загальних цілей, що й дало свій позитивний результат.

Висновки. Отже, підбиваючи підсумки щодо асиметрії розвитку глобальної економіки, зазначимо, що питання перспектив країн, що розвиваються, і питання викорінення бідності у світі є й надалі актуальними. Зростання та розвиток є досить важливими, оскільки вони мають кумулятивний характер. Статистичні прогнози, що базуються на екстраполяції нещодавнього минулого на далеке майбутнє, не можуть дати достовірний результат. Такі прогнози базуються на комплексних темпах зростання, але зростання не може бути арифметичним. Фактично йдеться про більш широке розуміння економіки зі зростанням, що не може бути автоматичним. Так, основні чинники свідчать про значний потенціал до зростання, але в природі існують реальні обмеження. Зрештою, обмеження можна подолати на стійкій основі лише тоді, коли економічне зростання трансформується в реальний розвиток, що покращить

¹ Межа бідності – мінімальний рівень доходу, який вважають адекватним у певній країні. На практиці, подібно до визначення бідності, офіційне або загальне розуміння межі бідності істотно вище в розвинутих країнах (з ІЛР менш як 0,700), ніж у країнах, що розвиваються. У жовтні 2015 року Світовий банк оновив міжнародну межу бідності до \$1,90 на день.

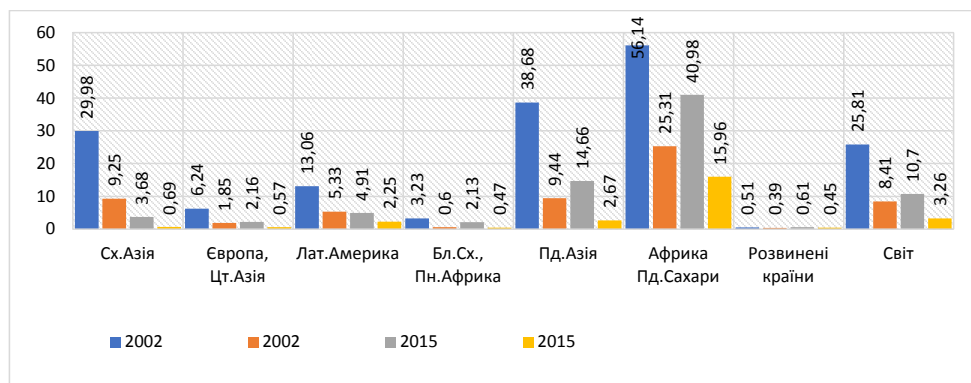

Рис. 2. Географічний розподіл межі бідності у світі

Джерело: побудовано за даними джерела [17]

добробут усіх людей. Якщо це відбудеться, то зростання та розвиток будуть забезпечені через кумулятивні причинно-наслідкові зв'язки. Якщо цього не відбудеться, то країни, що розвиваються, і надалі матимуть труднощі з

процесом конвергенції та будуть відставати від розвинених країн, поляризація доходів може отримати новий поштовх, а ми й надалі спостерігатимемо за асиметриєю розвитку глобальної економіки.

Список використаних джерел:

1. Nayar D. The South in the World Economy: Past, Present and Future The South in the World Economy: Past, Present and Future. UNDP Human Development Report Office. 2013. URL: http://hdr.undp.org/sites/default/files/hdro_1301_nayar.pdf.
2. Development Goals in an Era of Demographic Change. International Bank for Reconstruction and Development and The World Bank. 2016. URL: <https://openknowledge.worldbank.org/handle/10986/22547>.
3. Stiglitz J.E. The Economic Role of the State. Oxford: Basil Blackwell Pub, 1989. 128 p.
4. Lewis W.A. The Evolution of the International Economic Order. Princeton University Press. 1977. URL: https://www.princeton.edu/rpds/papers/WP_74.pdf.
5. Baran P.A. The Political Economy of Growth. New York: Monthly Review Press, 1957. 352 p.
6. Griffin K. Underdevelopment in Spanish America: An Interpretation. London: George Allen and Unwin, 1969. 201 p.
7. Furtado C. Economic Development in Latin America. Cambridge University Press. 1970. URL: <http://www.unife.it/economia/lm.economia/insegnamenti/development-economics/teaching-materials/laboratory-1/furtado-c-1976-economic-development-of-latin-america-second-edition-cambridge-university-press-cambridge-part-4-pp-100-130>.
8. Frank A.G. Capitalism and Underdevelopment in Latin America. Harmondsworth, United Kingdom: Penguin Books, 1971. 368 p.
9. Nayar D. Globalization, History and Development: A Tale of Two Centuries. Cambridge Journal of Economics. 2006. № 30(1). P. 137–159.
10. Bairoch P. Economics and World History: Myths and Paradoxes. Chicago: Chicago University Press, 1993. 200 p.
11. Findlay R., O'Rourke K. Power and Plenty: Trade, War and the World Economy in the Second Millennium. Princeton University Press. 2007. URL: https://zodml.org/sites/default/files/%5BRonald_Findlay%2C_Kevin_H._O%27Rourke%5D_Power_and_Plen_0.pdf.
12. Hobsbawm E.J. The Age of Empire. London: Weidenfeld and Nicolson. 1987. URL: <https://muvelodestortenet.weebly.com/uploads/3/1/6/3/3163669/125837260-eric-hobsbawm-age-of-empire-1875-1914.pdf>.
13. Rodrik D. Has Globalization Gone Too Far? Washington, DC: Institute for International Economics, 1997. 128 p.
14. Williamson J.G. Winners and Losers over Two Centuries of Globalization. Harvard University and the Center for International Development. 2002. URL: <http://www2.econ.uu.nl/users/marrewijk/pdf/ihs/geo/williamson%202002%20winners%20losers.pdf>.
15. Millennium Development Goals Database. United Nations Statistics Division. 2017. URL: <http://data.un.org/Data.aspx?q=Poverty&d=MDG&f=seriesRowID%3a584#MDG>.
16. Зварич Р.С. Історична нерівність доходів населення як економічна передумова альтерглобалізації. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Міжнародні економічні відносини та світове господарство». 2017. Вип. 16. Ч. 1. С. 110–115. URL: http://www.visnyk-econom.uzhnu.uz.ua/archive/16_1_2017ua/27.pdf.
17. Regional aggregation using 2011 PPP. The World Bank and PovcalNet. 2017. URL: <http://iresearch.worldbank.org/PovcalNet/povDuplicateWB.aspx>.